

CULTURAL AND RELIGIOUS MANIFESTATIONS OF THE REALIZATION OF THE GREAT UNION REFLECTED IN THE MEDIA

Gheorghe Falcă

Lecturer, PhD, "Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract: In this paper, we shall examine the way the "Church and School" publication (orig. "Biserica și Școala") featured aspects related to Romanian culture, history and faith in 1918, the year of the Great Union. "Church and religious magazine that appeared in February 11th, 1877 at Arad, one of the School" was a longest-lasting publications edited until 1948. Since the beginning, "Church and School" has been intended as an apolitical publication. A newspaper in which recent events, facts and occurrences related to religion, faith and culture, the role of the priest and of the teacher could be found, in a society troubled by war, poverty and foreign domination. In 1918, the editorial policy adopted by the newspaper, that to strengthen people of faith through knowledge and through creating a culture of good, was compatible with the political class' efforts to achieve unification. A necessity for all Romanians, which could not be ignored by the newspaper's editors, despite displaying political distance.

During 1918, editors referred to a series of important events for the people within the newspaper's pages, combining the religious framework with the political one, in order to reflect emotion and support unionist ideas, using values that have made the publication famous: faith and religious character.

Keywords: great union, church, school, newspaper.

Marea Unire de la 1918 a fost un act istoric definitiv pentru România modernă. Unirea tuturor românilor a fost un vis de generații, transformat în realitate. O năzuință, o împlinire, o operă permanentă ce a contribuit la păstrarea și perpetuarea moștenirii neamului. Istoria, cultura, religia au fost elemente definitorii în realizarea acestui deziderat, fiecare având partea ei de contribuție. Ideile unioniste, a destinului comun al tuturor românilor, mediatizate în periodicele vremii, au contribuit la întregirea cadrului instituțional și la crearea contextului necesar pentru înfăptuirea Marii Uniri. Scriitori, oameni politici, reprezentanți ai bisericii au înțeles că, pentru ducerea la bun sfârșit a acestui proiect esențial pentru țară, au nevoie de implicarea presei, de o mediatizare pe măsură. Au înțeles că este nevoie de ziare și publicații în care sentimentele românilor referitoare la Unire să fie exprimate și în care limba, religia și tradițiile să fie vizibile.

Referitor la implicarea presei în realizarea idealului Marii Uniri, în lucrarea de față vom analiza un caz mai special, cel al revistei „Biserica și Școala”. Această publicație s-a înființat în anul 1877, fiind una dintre cele 12 ziare și reviste care erau catalogate ca fiind publicații bisericești¹. „În condițiile în care, la mijlocul secolului al XIX-lea, românii aveau atât de puține pârghii prin intermediul cărora

¹ Mihaela Bedecan, Presa ecleziastică românească din Transilvania în perioada 1850-1875, Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom. XLVI, 2007, p.183-206, disponibil la adresa <http://www.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2007/14.pdf> accesat la data de 24 aprilie 2018

puteau să-și facă auzită vocea, biserica a preluat rolul de lider de opinie publică, fiind un purtător de cuvânt al intereselor naționale. Ziarele ecleziastice au avut de aceea locul și rolul lor important în societate. Viața fiecărei publicații este influențată direct de ambianța politică a perioadei, iar cea asupra căreia ne-am oprit este una complexă. Gazetele bisericești, fie că sunt ortodoxe, fie unite, au încercat să facă față cu cinste misiunii lor”².

Misiunea publicației „Biserica și școala” a fost comunicată încă din primul număr, gazetarii propunându-și să abordeze teme legate de „deșteptarea simțului religios și respectul cuvenit bisericii... pentru scopul culturai și luminei celei adevărate naționale”³. Acesta a fost unul dintre principiile cu care ziarul a pornit la drum, în anul 1877, când susținea că „puterea de viață a unei națiuni se manifestă prin credința ei religioasă”⁴. Între numele mari care au scris și au publicat la această revistă sunt amintiți, în lucrarea „Dicționarul presei românești (1731-1918)”: Roman Ciorogariu, Vicențiu Mangra, Vasile Mangra, Aron Hamsea, Augustin Hamsea, Constantin Gurban.⁵ „Biserica și școala” a fost una dintre cele mai longevive publicații bisericești. A văzut lumina tiparului între 30 ianuarie 1877 – 16 septembrie 1918 și a reapărut în 1 iunie 1919, ultimul număr fiind în publicat în 1948. Alături de revista „Speranța”, s-a numărat între primele reviste bisericești care au văzut lumina tiparului la Arad⁶. În literatura de specialitate au apărut studii consacrate revistelor ecleziastice, studii care subliniau importanța acestor reviste și rolul lor în formarea și cultivarea societății.⁷

Potrivit lui Radu Morariu, „Biserica și Școala” a reprezentat în cadrul presei teologice și scolastice, ceea ce a reprezentat Tribuna în sectorul presei politice, nefiind doar o simplă apariție, aceasta formând un adevărat curent cultural și de presă. Cele două publicații au reprezentat apogeul presei arădene de limba română.⁸ În îndelungata sa apariție a fost coordonată de redactori precum: Augustin Hamsea, Roman Ciorogariu, Teodor Botiș, oameni de prim rang ai culturii din Vestul Românesc și cu o bogată experiență pe tărâmul presei. Avea o apariție săptămânală, la început fiind tipărită în tipografia lui Stefan Gyulai din Arad, iar de la 1 ianuarie 1879 la tipografia diecezană.⁹

În anul 1918, ziarul „Biserica și școala” a ales o politică redacțională centrată pe om, pe nevoile acestuia, pe promovarea idealurilor legate de unitate, prin credință, religie și învățătură. În paginile ziarului se regăsesc informații referitoare la viața bisericească, la nevoia tot mai pregnantă de educație și învățătură, la demersurile pe care societatea trebuie să le facă pentru a răzbate acea perioadă de greutate atît materiale, cât și spirituale, la ajutorul și înțelegerea pe care fiecare dintre oameni trebuie să le manifeste și să le acorde semenilor.

²Idem, p.206

³ Biserica și Școala an1_1877_01_30_nr01 - PDF Document, disponibil la adresa <http://www.digibuc.ro>, accesată la data de 26 aprilie 2018

⁴ <http://documente.bcuc.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/> Biserica și școala, anul I, nr. 1, 1877.

⁵ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, Dicționarul presei românești (1731-1918), Editura Științifică, București, 1995, p. 64

⁶ Radu Morariu, Presa ecleziastică ortodoxă, p.338, în Doru Sinaci, Emil Arbonie, Administrație românească arădeană Studii și comunicări din Banat – Crișana, Volumul IX, Arad – 2014, „Vasile Goldiș” University Press, disponibil la adresa <http://centrulslavici.uvvg.ro/wp-content/uploads/2014/12/vol-9.pdf>, accesată la data de 26 aprilie 2018

⁷ Roman Ciorogariu, Din trecutul revistelor și ziarelor de la noi: Speranța (1869), Biserica și Școala (1877) și Tribuna (1884-1912)”, Arad, Biblioteca Ziaristică, 1934. Revista „Biserica și Școala” a fost redactată și condusă de ilustrul protosinzel Roman Ciorogariu vreme de 16 ani, acest lucru fiind consemnat în 26 Ianuarie 1936: „dânsul și-a lăsat o parte din viața și sufletul său (în paginile revistei (n.n.) In coloanele organului nostru a atacat și rezolvit în mod uimitor, cele mai ardente și deficiente probleme de ordin bisericesc și național”.

⁸ Radu Morariu, Rolul presei românești în dezvoltarea și promovarea învățământului în limba română, în Doru Sinaci, Emil Arbonie, 90 de ani de administrație românească în Arad, Culegere de studii și comunicări „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2010, p. 97-103

⁹ Alin Cristian Scridon, Church and society. The role of religious journals in the difusion of the biblical element within the historical Banat area. 1867-1918, Journal of Education Culture and Society 2015_2, p.353-358.

„În vremuri de neputințe sau de strâmtorări și de nevoi publice, să ne rugăm lui Dumnezeu cu specială considerare la necazurile ce ne pasc. Ținând seamă de porunca Bisericii și de necesitățile vremurilor mari, din fața cărora nu ne putem da înapoi, un membru al clerului din mitropolia noastră a întocmit din citate biblice rugăciunea, ce o publicăm mai jos. Așa credem, e datorință noastră, a tuturor celor mici, să venim în ajutorul celor mai mari ai noștri cu nepretențioasele noastre prestațiuni. Acestei îndatoriri vrea să-i satisfacă cel ce a întocmit aceasta rugăciune. Și noi, când publicăm această rugăciune spicuită din Sfânta Scriptură, acelaș lucru îl vrem. Vremea este a face Domnului... cu toții!”¹⁰

Consecvenți principiilor stabilite, redactorii și publiciștii ziarului „Biserica și școala” au abordat teme noi, inovative, prin care considerau că se poate întări credința și puterea oamenilor de a face față problemelor legate de sărăcie și viață grea. Un exemplu de acest gen este compunerea de rugăciuni destinate special acelor zile grele, cum ar fi „Rugăciune la vreme de strâmtorare”, rugăciune în care se reflectă atmosfera și starea de fapt a acelor vremuri, pornind de la sărăcia care afecta traiul zilnic și terminând cu suferințele fizice. Atenția slujitorilor bisericii era îndreaptă spre liniștirea spirituală a oamenilor, prin înălțarea de rugăciuni către Dumnezeu, în numele poporului greu încercat de suferințe, în numele unei țări adunate dintre popoare, iar ziarul „Biserica și Școala” reflecta în paginile sale aceste rugăciuni: „Doamne Dumnezeul nostru! Păcătuitu-ți-am și noi și părinții noștri. Rătăcit-am de la calea adevărului, și lumina dreptății nu ni-a strălucit nouă și soarele nu ni-a răsărit nouă. N'am ascultat de robii Tăi, cari au vorbit în numele Tău către mai marii noștri și către poporul țării”. Este remarcabil modul în această rugăciune a fost construită: din cuvintele sale se poate observa situația tragică a românilor, lipsa celor necesare traiului zilnic, foametea care domnea în acea perioadă: „toată țara e pustie. Sabia a ajuns până la suflet. Vestejitu-ne-am cu toții ca frunza. Lipitus-a pielea noastră de oasele noastre; uscatu-sa, ajunsă ca lemnul... Sfintele noastre și frumuseța noastră s-au pustii și le-au spurcat pe ele neamurile străine. Moștenirea noastră întorsu-sa la alții, casele noastre la străini. Suspina tot poporul, căutându-și pânea; datuși-au și cele prețioase pentru hrană. Ne câștigăm pânea cu prețul vieții. Pe bani beut-am apa noastră. Cumpăratu-ni-am lemnele noastre. A Ta, Doamne, este dreptatea, iar nouă rușinea feței... Nu este Dumnezeu afară de Tine, carele să aibă grijă de toate... Tu ai văzut strâmtorarea părinților noștri și ai auzit strigarea lor... Iată, noi venim la Tine, că Tu ești Dumnezeul nostru, căci Tu ai zis: O, poporul meu! Rana ta este dureroasă. Pedepsa fărădelegii tale împlinitu-sa; scoală-te. Vino poporul Meu, intră în cămărilor tale și închide ușile tale după tine. Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru... Eu sunt cu tine... de voia și nimici toate popoarele, între care Te-am împrăștiat, pe tine nu te voiu nimici. Sfărma-voi jugul de pe tine și voiu rupe cătușile tale. Lărgi-voi hotarele tale. Aduna-vă-voi dintre popoare și vă voiu strânge din țările în cari sunteți”.

Într-un limbaj subtil, cu trimeri la Dumnezeu, credință, jertfă și sacrificiu, ziarul „Biserica și Școala” reușea să atingă cele mai sensibile teme legate de țară, neam și unitate, presărând informații din cotidian, chiar dacă acestea aveau și însemnătate politică. Mesajul era mobilizator pentru toți cei care citeau această publicație, obiectivul fiind acela de a opri degradarea spirituală a societății.

În foarte multe numere de ziar găsim, pe ultima pagină, anunțuri legate de posturile vacante din parohii. Acest lucru se datorează faptului că rolul preotului în societate era privit ca fiind unul foarte important. Anunțurile erau detaliate și făceau referire la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească persoana care candida pentru acel post, dar și veniturile pe care le va primi. Într-o perioadă tulbură, în care sărăcia era generalizată în rândul oamenilor, veniturile preoților constituiau un subiect controversat. „Cine e însă de rea credință și preocupat fiind nu ține seamă de împrejurări, nu poate dovedi și judecă drept, ci aruncă în vânt „vorbe goale și fără temei”. Neavând biserica noastră

¹⁰http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_045.pdf Anul XLII. Arad, 4/7 Noiembrie 1918, Nr. 45

latifundii, nu s-a scaldat nici preoțimea ei în bunuri pământești. Averi și situații de invidiat n-au înfumurat-o, ca să se despartă și să nu se simtă una cu poporul năcăjit încredințat păstoririi sale. Părtașe a fost aceasta preoțime venerată suferințelor seculare ale unui popor legat de glie, atins-a jugul iobăgiei și umerii ei”.

În paginile ziarului, educația religioasă era văzută ca o activitate obligatorie, activitate ce ține de educația pe care părinții trebuiau să o ofere copiilor acasă, „în interesul viitorului neamului nostru”. Biserica, prin intermediul ziarului, adresa chemarea spre rugăciune, spre împlinire și împăcare sufletească, considerând practica religioasă o hrană pentru spiritul omului, insistând pe latura formativă a religiei. „În familiile noastre să începem să punem mai mare pond pe cultivarea rugăciunilor atât de frumoase ce le avem și pe convorbirile religioase. Copiii să ni-i creștem cu adevărat în frica lui Dumnezeu. În unele case de ale noastre, numite creștine, copiii nu rostesc nicicând rugăciunile de masă, rugăciunile de seară și de dimineață. Bine! ce fel de oameni religioși pot să iese cândva din aceste ființe, cari din fragedă copilărie n-au cultivat credința adevărată în Dumnezeu. În câte case de ale noastre părinții până îi lumea nu explică copiilor însemnătatea sfințelor taine. Cum putem pretinde deci de la acești copii când vor fi mari să se spovedească și să se cuminece, când ei nu au auzit nicicând vorbindu-se din partea părinților despre folosul și frumusețea acestor taine. Dar dacă nu te spovedești și nu te cumineci niciodată, cum să se stârpească din tine minciuna, răutatea, lăcomia, furtul, necurăția și alte păcate urâte? Vorbiți-le copiilor mai mult de Dumnezeu, de biserică și de credință, dați-le în mâni lectura religioasă, ca să poată prinde pricepere și dragoste pentru cele dumnezeiești din fragedă copilărie¹¹”. Credința în Dumnezeu este considerată un izvor de fapte bune, de formare a caracterului, o piedică în calea perpetuării gândurilor pământești efemere, care nu oferă legătura cu divinitatea.

Într-un mod pacifist, dar ferm, redactorii ziarului iau atitudine față de informațiile publicate de alte ziare, exemplu în acest sens fiind articolul publicat în „Adevărul”, organul Partidului Social Democrat din Ungaria, care aduce defăimări bisericii române și a modului în care aceasta se implică în actul de învățământ. „Preotul român a fost și va trebui să jie, cât timp va trăi neamul românesc, nu un funcționar cu privilegii și datorinți ferecate în paragrafi rigizi, ci părintele și îndrumătorul păstoriiților săi în toate manifestațiunile lor de viață, astfel și cele culturale”¹².

Religia și regalitatea au fost două domenii care s-au completat reciproc și despre care s-a scris în „Biserica și școala”. În numărul șapte al ziarului este publicat în întregime manifestul semnat de Majestatea Sa, regele Carol cu prilejul păcii făcute la Brest- Litovsk cu Ucraina, care invocă, la rândul său, sprijinul divinității încă de la începutul mesajului adresat către națiune: „Mulțumită ajutorului milostiv al Atotputernicului, am încheiat pace cu Ucraina.¹³ În numărul 10 al ziarului se menționează venirea pe lume al celui de-al cincilea copil al familiei regale. „Bucurie în familia domnitoare. Maj. Sa împărăteasa și regina noastră Zita a născut Duminecă, în 25 Februarie (10 Martie), în Baden, un băiat sănătos și voinic. Nounăscutul arhiduce al cincilea prunc al părechei regale, a primit în botez numele: Carol, Ludovic, Măria, Francisc, Iosif”¹⁴ Și tot din paginile ziarului aflăm că, „fiind ziua natală a Maj. Sale regelui nostru Carol, s-a servit doxologie în biserica catedrală, la care au participat autoritățile

¹¹ <http://digitizare.bibliotecaarad.ro/lod/s/periodice/item/109743> Anul XLII. Arad, 4 (17 februarie) 1918, nr. 6

¹² http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 4 (17 martie) 1918, nr. 10

¹³ <http://digitizare.bibliotecaarad.ro/lod/s/periodice/item/109744>, Arad, 11/24 Februarie 1918. Nr. 7.

¹⁴ http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 4 (17 martie) 1918, nr. 10

noastre bisericești-școlare, în frunte cu P. S. Sa dl episcop diecezan Ioan I. Papp, soldații români din loc și public”.¹⁵

Ziarul „Biserica și școala” a publicat și articole referitoare la tratativele ce au avut loc între Consiliul Național Central și reprezentanții guvernului maghiar, privind soarta Transilvaniei, tratative ce au avut loc la Arad, evenimente denumite „epocale”. „Națiunea română din Ungaria și Ardeal e pe cale a-și realiza în puterea dreptului de liberă dispunere a popoarelor aspirațiunile sale naționale. Astfel Consiliul Național Român, care e depositarul încrederii noastre, și în mâinile căruia e depusă conducerea și soarta întregului neam românesc, a făcut un pas decisiv: Un demers energic către guvernul maghiar din Pesta, ca principiul propriei dispuneri propagat de marele Wilson și acceptat de bază a păcii mondiale să fie tradus în realitate. În urma acestei note guvernul maghiar a trimis la Arad pentru a perfecta cu Consiliul Național Român pe ministrul Joszi. Tratativele au urmat Mercuri și Joi, 13 și 14 nov., fără a se putea ajunge la o înțelegere. Consiliul Național Român a ținut cu tărie la punctul de vedere, care exprimă gândirea și simțirea a întregului neam românesc. În desfășurarea ulterioară a evenimentelor să păstrăm credința și nădejdea”.

Pe măsură ce se apropie data de 1 decembrie, textele publicate în „Biserica și școala” fac o referire tot mai accentuată la dezideratul românilor, la unirea pe care toți o așteptau cu sufletul la gură. În nr. 44 este publicat, în întregime, apelul Consiliului Național Român către Națiunea română, semnat de Șt. Cicio Pop, dar și „INFORMAȚIUNI” legate de constituirea Consiliului Național al poporului român din Ungaria și Transilvani. „Consiliul Național al poporului român din Ungaria și Transilvania s'a constituit Miercuri, în 17/30 Octomvrie din trimișii Comitetului Partidului Național Român și ai Comitetului Central Român al Partidului Social-Democrat din Ungaria. Trimișii comitetului Partidului Național-Român sunt d-nii: Dr. Teodor Mihali, Vasile Goldiș, Dr. Alexandru Vajda-Voevod, Dr. Ștefan C. Pop, Dr. Aurel Lazăr și Dr. Aurel Vlad ; ai Partidului Social-Democrat Român d-nii: Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Enea Grapinii, Baziliu Surdu, Tiron Albani și Iosif Renoi. În jurul acestui consiliu să se grupeze întreaga suflare românească. Să fim toți un trup și un suflet, o gândire și o voință!”

Tot la rubrica de informații, în nr. 46 al ziarului este publicat anunțul privind convocarea, la Alba Iulia, a Adunării Naționale. „Marele sfat al Națiunii române din Ungaria și Transilvania convoacă Adunarea națională la Alba-Iulia, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de Duminecă în 18 Noemvrie (1 Decemvrie) a. c. la orele 10 a. m. La adunare vor lua parte: Episcopii români, toți protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni românești, câte un trimis al fiecărui Consistor și Capitlu, câte 2 exmiși ai societăților culturale, câte 2 exmiși din partea fiecărei reuniuni femeiești, dela fiecare școală secundară, institut teologic, pedagogic și școală civilă câte 1 reprezentant, câte 2 delegați dela fiecare reuniune învățătoarească, garda națională va fi reprezentată prin câte un ofițer și un soldat din fiecare secțiune comitatensă, câte 2 delegați dela fiecare reuniune de meseriași, delegații Partidului Social-Democrat Român, tinerimea universitară prin câte 2 exmiși, fiecare cerc electoral român va trimite 5 reprezentanți”.

Implicarea și dorința de a sprijini pentru unire a culminat cu publicarea, în numărul 47, a rezoluției Adunării de la Alba Iulia.

Ziarul „Biserica și școala” a dat dovadă, pe parcursul anului 1918, dar și pe întreaga sa existență, de un spirit civic deosebit, de implicare majoră și de responsabilitate, de spirit unionist și de cooperare cu cei care au manifestat dorința de luptă și de unire, acțiuni pe care le-a desfășurat pentru binele poporului. Ziarul s-a consacrat și a rămas în istorie prin eforturile pe care le-a susținut în

¹⁵http://documente.bcuciluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCILUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 5 (18 august) 1918, nr. 32

promovarea unei educații religioase în viață, considerând credința în Dumnezeu ca fiind o parte din sufletul omului, care ajută la constituirea și susținerea familiei, a tradiției și nu în cele din urmă a identității naționale. Pus în fața unei crize majore, generată de situația politică, dar și cea economică, ziarul a știut să păstreze neutralitatea, să fie o publicație echidistantă, dar cu rădăcini patriotice, în spiritul solidarității și dragostei de oameni. A îmbinat informații legate de biserică, de școală, de cultură dar și de viața social-politică și le-a prezentat într-o uniune perfectă, într-un parteneriat al cărui obiectiv a fost binele românilor și al poporului.

BIBLIOGRAPHY

Bedecean, Mihaela, Presa ecleziastică românească din Transilvania în perioada 1850-1875, Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom. XLVI, 2007, p.183-206, disponibil la adresa <http://www.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2007/14.pdf>

Ciorogariu, Roman, Din trecutul revistelor și ziarelor de la noi: Speranța (1869), Biserica și Școala (1877) și Tribuna (1884-1912)”, Arad, Biblioteca Ziaristică, 1934

Morariu, Radu, Rolul presei românești în dezvoltarea și promovarea învățământului în limba română, în Doru Sinaci, Emil Arbonie, 90 de ani de administrație românească în Arad, Culegere de studii și comunicări „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2010

Morariu, Radu, Presa ecleziastică ortodoxă în Doru Sinaci, Emil Arbonie, Administrație românească arădeană Studii și comunicări din Banat – Crișana, Volumul IX, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2014, disponibil la adresa <http://centrulslavici.uvvg.ro/wp-content/uploads/2014/12/vol-9.pdf>

Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin, Dicționarul presei românești (1731-1918), Editura Științifică, București, 1995

Scridon, Alin Cristian, Church and society. The role of religious journals in the difusion of the biblical element within the historical Banat area. 1867-1918, Journal of Education Culture and Society 2015_2

Surse electronice:

Biserica_și_Școala_an1_1877_01_30_nr01 - PDF Document, disponibil la adresa <http://www.digibuc.ro>,

<http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/> Biserica și școala, anul I, nr. 1, 1877.

http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_045.pdf

<http://digitizare.bibliotecaarad.ro/lod/s/periodice/item/109743> Anul XLII. Arad, 4 (17 februarie) 1918, nr. 6

http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 4 (17 martie) 1918, nr. 10

<http://digitizare.bibliotecaarad.ro/lod/s/periodice/item/109744>, Arad, 11/24 Februarie 1918. Nr. 7.

http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 4 (17 martie) 1918, nr. 10

http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 5 (18 august) 1918, nr. 32